

“JIMJITLIK” VA “SHOVQIN” ROMANLARINING QIYOSIY TAHLILI

Umurzakov Rustamjon

FarDU, filologiya fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Azimjonova Muxtasar

FarDU 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O'zbekiston xalq yozuvchilari Said Ahmadning “Jimjitlik” va Erkin A'zamning “Shovqin” romanlarini qiyosiy tahliliga bag'ishlangan. Bir davr va makonda yaratilgan bu ikki romanlarning biri “Jimjitlik”, ikkinchisi “Shovqin” deb nomlangan. Maqolada ikki xil nomdagi romanlarni qiyoslash orqali davr manzarasi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: *badiiy muhit, qahramon, obraz, mahorat, badiiyat, sujet, uslub, kino, retrospeksiya*

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена сравнительному анализу романов «Шовкин» Эркина Азама и «Молчание» народного писателя Узбекистана Саида Ахмеда. Один из этих двух романов, созданных в одно и то же время и в одном месте, называется «Молчание», а другой – «Шовкин». В статье показан пейзаж того периода путем сравнения романов с двумя разными названиями.

Ключевые слова: *художественная среда, герой, образ, мастерство, артистизм, сюжет, стиль, кино, ретроспекция.*

KIRISH

O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmadning “Jimjitlik” romani yovuzlik bilan ezgulikning abadiy kurashiga bag'ishlangan. Ushbu roman ilk bora 1986-1987-yillarda “Sharq yulduzi” jurnalida davomli e'lon qilingan. Bu romanda 80-yillarning birinchi yarmidagi hayot haqiqati Mirvali Rixsiyev direktorlik qilayotgan qishloq misolida ochib berilgan. Yozuvchi yuzaki olib qaraganda bir me'yorda, sokinlik va jimjitlik bilan o'z yo'lidan beozor taraqqiy etib borayotgandek tuyuluvchi hayotimizdagi har xil illatlarni, keskin ziddiyatlarni, alg'ov-dalg'ovliklarni dalillar bilan yaqqol ko'rsatib bergan.¹

Asarning bosh qahramonlaridan biri Tolibjon hisoblanadi. Amaldorlarning tazyiqi bilan uzoq yillar davomida vatanidan olisda yashagan, ayoli va farzandi vafotidan keyin tug'ilib o'sgan uyiga qaytgan, onasining ta'biri bilan aytganda

¹ S.Mirzayev “XX asr o'zbek adabiyoti” – T.: “Yangi asr avlodi”.2005-yil.

“baxtini tuproqqa ko‘mib kelgan” inson. Muallif Tolibjon obrazi orqali insonning qadri, ishonchi, e‘tiqodi naqadar ulug‘ligini mahorat bilan ochib bergan.

Asarning yana bir muhim obrazlaridan biri Mirvali bo‘lib, u kolxoz raisi lavozimida ishlaydi. Adib Mirvali obrazida ikki xil insonni gavdalantiradi. Biri – ishbilarmon, tashabbuskor, salohiyatli, tashkilotchi. U aslini olganda shu jihatlari bilan butun boshli davlatni boshqarishga qurbi yetadi. Lekin uning xarakterida amalparastlik, vaxshiylik, yulg‘ichlik, xiyonat va jinoyat qilishdan hech ham tap tortmaslik singari yomon illatlar talaygina.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Asarda oddiy odamlarning shavqatsizlik va adolatsizlik qurboni bo‘lishi Nurmat tog‘a obrazi orqali ochib berilgan. Nurmat tog‘a qismati juda ham ta‘sirli va haqqoniy tasvirlangan. Bu obraz o‘sha zamondagi ba‘zi bir qo‘shirnoq ichidagi amaldorlar tomonidan ezilgan, butun boshli hayoti parchalangan vijdonli bir insonning obrazi sifatida juda haqqoniy va jonli qilib tasvirlangan. Nurmat tog‘a qamoqdan qaytgach, Mirvalining qo‘liga tushib, tog‘dagi shiyponda yolg‘izlikda ezilib hayot kechirishi, to‘satdan o‘zini shu ko‘yga tushishiga sababchi bo‘lgan Hojimurod Xolmatovni taqdirning o‘zi uning oyoqlari tagiga tashlashi kabi voqealarini muallif mahorat bilan bir zanjirga tergan misoli birlashtirgan.

Asar faqatgina yomon xarakterli qahramonlar chizig‘idan iboratgina emas, asarning asl mag‘zini chaqishimizga yordamga keluvchi ijobiy xarakterga ega obrazlar ham talaygina. Bu bilan adib me‘yorga, turmush haqiqatiga qat‘iy amal qiladi. Lekin asardagi deyarli barcha yetakchi personajlar fojiiy qismat egalaridir.

Asarda adibning so‘z o‘yinlari ustasi ekanligi ham ko‘zga tashlanadi. Masalan, sovxo‘zda G‘afur G‘ulomning 60 yillik yubileyini nishonlashdagi Eralining nutqi, so‘ng o‘sha kungi xatosini tuzatish uchun direktorning buyrug‘i bilan G‘afur G‘ulomning uyiga borish voqealari kitobxonni beixtiyor kulguga tortadi.

Iste‘dodli yozuvchi Erkin A‘zam ijodida Sharq va G‘arb badiiyatining sintezlashuvi o‘ziga xos o‘ringa ega. Bu xususiyat adibning “Shovqin” romanida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Roman bir qarashda murakkab, ammo jiddiy siyosiy-ijtimoiy ramzlarga ishora beruvchi, kuchli adabiy parodiyaga to‘liq mos keladigan asar sanaladi.

Asar voqealari aslida Toshkentdan Moskvaga uchish vaqtiga teng muddatda bo‘lib o‘tadi. Asarning bosh qahramoni – kinodramaturg Farhod Ramazon kutilmagan ikki maktub tufayli Moskvaga yo‘lga tushadi. Shu vaqt ichida “bepoyon yurt”da o‘tgan yigitlik paytlarini sarhisob qiladi.

Asarning sujeti retrospeksiya asosida shakllantirilgan. Asarni o'qishni boshlaganingizda sizda ko'plab tushunmovchiliklar yuzaga keladi. Buning asosiy sababi shundaki, asarning asosiy qahramoni Farhod Ramazon samolyotda hayotini sarhisob qilayotganda bir voqeani esladimi, o'sha voqea ichidagi biror shaxs yoki holat bilan bog'liq ikkinchi bir voqeaga o'tib ketaveradi. O'quvchi beixtiyor kitobning o'tgan qismiga qaytishga majbur bo'ladi. Bu muallifning hech kimga o'xshamaydigan o'ziga xos uslublaridan biri hisoblanadi

Asarning deyarli barcha qahramonlari kino olamining odamlari, ya'ni kino yulduzlar, kino dramaturglar, kino rejissyorlar, kino tanqidchilar, kino ijodkorlari hisoblanadi. "Erkin A'zam roman markaziga ma'naviyat masalasini – sho'ro davrining qahramon bolaligi kechgan zafarli yillardan tortib, qayta qurish deb nomlangan jonhalak bosqichiga bo'lgan davrda asta-sekin yemirila borib, chalajon etilgan ma'naviyat, oyoq osti qilingan milliy qadriyatlar, siyosiy diydoylar girdobiga g'arq etilgan shaxs erki, inson huquqi masalasini qo'ygan. Shuning uchun ham asar ma'naviyat targ'ibotchilari bo'lmish ziyolilar – kinochilar hayoti voqealari asos qilib olingan. Asrlardan olib o'tilgan sharqona mentalitetning, islomiy-milliy munosabatlarning "eksport" qilingan madaniyat bilan chatishuvidan paydo bo'lgan ma'naviyatsizlik, qiyofasizlik, moddiyunchilik izlari ko'ngli ketgan ayol bilan ko'ngilxushlik qilib ketaveradigan bosh qahramon – Farhod Ramazondan tortib, qizi tengi juvonga otasi uchun sovchilik qilishdan iymanmasa-da o'zini o'zbek sanaydigan Gulya Lagutinagacha; gulg'unchadek yosh nomahram "Sabo"lar oldida uyalmay cho'miladigan Ustozdan tortib, shon-shuhrat uchun xohlagan ishni qiladigan Munira-Irkagacha; og'zidan bodi kirib, shodi chiqadigan oliymaqom Akobirovdan tortib, xudoning yagonaligini Xudayakov degan xotini o'lgan o'risni er qilish bilan tan olgan kommunist Barfina Akobirovagacha, tikka turib bir stakan aroqni otadigan qari rus ayolning eri Toshpo'latdan tortib, o'ynashini kelinim deb tanishtirgan tabib Abusharof akagacha – barcha-barcha qahramonlar ichki va tashqi qiyofasida qaysidir darajalarda aks etadi."² Bu ma'naviyatsizliklarning bari yagona sovet xalqi tashkil topishi, millatlarning qo'shib ketishidan iborat mudxish siyosiy nazariyaning natijalari o'laroq idrok qilinadi. Milliy ruhning, qonning aynishi Tamara Salmonovanning o'g'li Samir, Lyuba, Natasha, Gugushidze, Valerka kabi epizodik qahramonlar siyratida ham namoyon bo'ladi.

Asarda Sobirjon Mansurovich degan obrazga ham duch kelamiz. Cholning fojiasi shundaki, u mustaqil fikrlashdan mahrum, yod olingan soxta nazariyalar, mafkuralar qurboniga aylangan, to'tiqushga aylangan bir odam. U o'z hayotini

² G'aniyev I., AfoqovaN. Iqror va isyon. - T.; "Turon zamin ziyo" 2014.

barbod qilgani yetmagandek yosh avlodni miyasini ham zaharlashdan tap tortmaydi. Bir qarashda u o'ta ma'naviyatli ko'rinadi, lekin keyinroq chetdan kuzatadigan bo'lsangiz soxta mafkuraga mukkasidan ketganligi anglashiladi. Farhod Ramazon bu choldan nihoyatda nafratlanadi va buni o'ziga ham aytishdan hech iymanmaydi.

Romanning nomlanishi ramziy xarakterga ega. Yozuvchining fikricha, barchamiz yashayotgan hayot to'laligicha shovqindan iborat. Har bir inson ana shu shovqinlar ichidan o'ziga mos ohang topa olishi yoki topa olmasligi o'ziga bog'liq.

Romanda tilga olingan asosiy voqealar zamon va makon jihatdan sobiq SSSRning parchalanib ketishi arafasidagi bir tizimdan ikkinchi yangi davrga o'tish arafasini qamrab olgan. Asarda san'at, adabiyot, tarix, va xatto folklordagi, ijtimoiy-siyosiy hayotdagi mashhur shaxslar nomi tez-tez tilga olinadi.

Asarning avvalida aslida ikkita maktub tufayli Moskvaga ketayotgan Farhod Ramazon o'zining hayollari bilan Moskvaga yetib boradi. U yerda sobiq sevgilisi Vika va ular orasida paydo bo'lgan kichik Farhodni ko'rishi bilan asar yakunlangan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Said Ahmadning 1988 - yilda yaratilgan "Jimjitlik" romani xalqimizning sho'ro hukumati davridagi zohiran tinch, turg'unlik, aniqrog'i, "jimjitlik" yillarida kechirgan kunlaridan hikoya qiladi. Asarda "qizil imperiya"ning rang-barang nayranglari tufayli hayoti fojiali kechgan kishilar taqdiri bo'yab-bejalmasdan, haqqoniy ko'rsatilgan.

"Shovqin" roman qahramonlari kino olamining odamlari, ya'ni, kino yulduzlar, kino dramaturglar, kino rejissyorlar, kino tanqidchilar, kino ijodkorlarning xulqi, fe'li, betartib, yengil-yelpi hayoti haqida yozilgandek taassurot qoldiradi. Asarda Farhod Ramazonning quloqdosh yozuvchi do'stining sharhi asarning o'zak mohiyatini topishimizda kalit vazifasini o'taydi.

REFERENCES

1. Gafurovich, S. A. (2021). Analysis Of The Poem" Autumn Dreams" By Abdulla Oripov. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(01), 556-559.
2. Sabirdinov, A. . (2021). ASKAR KASIMOV IN THE UZBEK POETRY OF THE XX CENTURY THE ROLE AND IMPORTANCE OF CREATION. *Конференции*, 1(2).
3. Guzalkhan, M. (2020). The image of a creative person in the poetry of Erkin Vohidov. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*. Volume: 10, Issue: 11, November.

4. Mukhammadjonova, G. (2020, December). ARTISTIC INTERPRETATION OF THE CREATIVE CONCEPT IN WORLD LITERATURE. In *Конференции*.
5. Abdurashidovich, K. A. (2018). Motivation and National Character of Foolishness in Uzbek Literature. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 7(4), 47-51.
6. Qayumov, A. (2018). Creating of a national character through means of literature. *Theoretical & Applied Science*, (1), 235-240.
7. Джураева, М. А. (2020). THE CONCEPT OF A NEW HUMAN-BEING IN MODERN UZBEK STORIES. *Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук*, (2), 85-89.
8. Oripova, G. (2019). UZBEK POETRY AND THE WORLD LITERATURE IN THE YEARS OF INDEPENDENCE. *Scientific Journal of Polonia University*, 32(1), 116-120.
9. Murodilovna, O. G. (2019). The peculiarities of vazn meter in uzbek poetry of the independence period. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 8(2), 33-39.
10. Akhmadjonova, O. A. (2021). Symbolic And Figurative Images Used In The Novel "Chinar". *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(03), 389-392.
11. Ahmadjonova, O. (2020, December). THE ARTISTIC SKILL OF THE CREATOR. In *Конференции*.
12. Oripova G. M., Tolibova M. T. Q. Composition Of Modern Uzbek Stories //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 03. – С. 245-249.
13. Xasanova, X. (2020, December). THE MISSION AND LITERATURE OF LETTERS IN STORIES AESTHETIC FUNCTION. In *Конференции*.
14. Makhmidjonov, S. (2021). ARTISTIC INTERPRETATIONS OF THE EDGES OF THE HUMAN PSYCHE. *Интернаука*, (15-3), 75-76.
15. Yulchiyev, Q. (2019). The development of lyric chronotope in Uzbek poetry. *Scientific journal of the Fergana State University*, 2(2), 77-81.
16. Юлчиев, К. В. (2020). ЛИРИК ШЕЪРДА БАДИИЙ МАКОН МУАММОСИ. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 3(5).
17. Azimovich, R. Z. Chronotope Image in the Novel "Ulugbek Treasure" by Odil Yakubov. *International Journal on Integrated Education*, 3(11), 183-186.

18. Rahimov, Z., & Gulomov, D. (2020, December). RETROSPECTIVE STRUCTURE IN FICTION. In *Конференции*.
19. Dehkonova, M. S. (2020). OYBEK'S POETRY THROUGH ANALYSES OF REPRESENTATIVES OF OYBEK STUDIES SCHOOL. *Theoretical & Applied Science*, (2), 13-17.
20. Hamidov, M. (2020, December). ARTISTIC FEATURES OF SHUKHRAT'S NOVEL "MASHRAB". In *Конференции*.
21. UMURZAKOV, R. (2018). Social environment and spiritual world of teenager in narrative "Saraton" by N. Fozilov. *Scientific journal of the Fergana State University*, 1(4), 104-105.
22. Umurzakov, R. (2021). ERA AND SPIRIT IN THE STORY "TWICE TWO IS FIVE". *Journal of Central Asian Social Studies*, 2(02), 26-35.
23. Kasimov, A. Albert Camus in Uzbekistan.
24. Kasimov, A. A. (2020). PECULIARITIES AND SIMILARITIES OF SYMBOLIC EXPRESSION IN THE NOVELS "THE PICTURE OF DORIAN GRAY" AND "THE MAN AT THE MIRROR". *Theoretical & Applied Science*, (5), 590-592.
25. JURAYEV, H., & ABDURAHIMOVA, J. (2018). Semantic layers of the expression in the Babur lyric. *Scientific journal of the Fergana State University*, 1(3), 111-112.
26. Rustamova I.I. Rhythm Views on the Plot of the Work // Badiy asar syujetida ritm ko'rinishlari. // *International Journal of Innovative Research*. – India, June, 2021, –P. 8355-8357.
27. Rustamova I.I. PORTRAIT AND ITS ARTISTIC-AESTHETIC FUNCTION IN THE WORKS OF ABDULLA QAHHOR//Abdulla Qahhor asarlarida portretning badiiy-estetik funksiyasi//*AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH*. –America, December, 2021, –P. 230-234.
28. Kholmatov, O. U. U. (2020). Interpretation of "lost generation" in the creation of Erih Maria remark. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(11), 1654-1659.
29. Umarjon o'g'li, X. O. (2022). QAHRAMONLIK EPOSLARIDA URUSH KISHILARI TASVIRI: OBRAZ VA TALQIN. *SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 1(1), 246-249.